

Hoiakutest eesti keele suhtes

Eesti ühiskond on nii väike ja nii hästi võrku ühendatud, et siin toimub kõik mullidena. Kui üks mull lõhki läheb, hakkab kohe tekkima uus mull. Kinnisvaramull on juba minevik, tarbimise ja säästmise mullid vahetusid nagu lülitipööramise peale. Kõige värskema mullina on hakanud hoogsalt õhku sisse võtma keelekaitsemull.

Pole ka sugugi ime. Vaadake, mis ümberringi toimub – elu käib silm silma, sammas samba vastu, mistõttu vend ei tunne venda, professor professorit. Ja meie heitunud mesilasperena kokku hoidma harjunud rahvas lihtsalt ei tea, mis toimub. Tahetakse ju ainult head, aga nagu needus, üksmeel kipub käte vahele laiali lagunema. Ei jäägi siis muud üle kui hüüda, et pühamast püham, meie kallis emakeel on ohus! Küll siis inimesed unustavad oma tühised tülid ja heast elust tekkinud lodevuse ning ühendavad oma jõud emakeele kaitseks.

Muidugi, rahvuslikult meelestatud keeleteadlaste aktsiad tõusevad, ropendavate luuletajate ja purkisittuvate kunstnike omad langevad. Kurbkoomiline on asja juures see, et kogu sellest kenast keelekaitsemullist ei ole realselt eesti keelele suuremat kasu, pigem vastupidi. Ja ei saagi kasu olla, sest keelekaitsemull on tekkinud peaaegu et instinktiivsest soovist tasalülitada igasugu häbelisi isemõtlejaid ja –ütlejaid hirmutavas olukorras, kus suur naaberriik näitab muskleid, samas kui meie kakleme erimeelsustes. Emakeele puhtuse kaitse on retoorika, mis eriti ei mõjuta tegelikke keelehoiakuid. Neid, millest tõepoolest sõltub keele elujõud.

Ja keele elujõud sõltub kaht tüüpi hoiakutest. Kõigepealt sellest, kui võrd väärtustatakse keelt tööriistana. Mistahes keel on seda väärtuslikum tööriist, mida laialdasemalt saab teda info vahetamiseks ja hankimiseks kasutada. Näiteks keel, milles antakse vaid algharidust ja milles puudub terminoloogia vähegi tõsisematest teaduslikest asjadest rääkimiseks on halvem tööriist kui keel, mille vahendusel see kõik on võimalik. Keel, mida kasutatakse rahvusvaheliselt on parem tööriist, kui keel, millel rahvusvahelist tuntutust ei ole. Keel, mille valdamine on eelduseks hästitasuvate töökohtade saamiseks on parem tööriist, kui keel, mida ärikeskkonnas ei kasutata.

Paraku on üldlevinud arvamuse järgi eesti keel ju küll armas, aga paraku üsna konkurentsivõimetu tööriist. See arvamus on küll eestlase pealuusse üsna sügavalt juurdunud, samas täiesti põhjendamatu. Mõni aasta tagasi korraldas üks Eesti päevaleht netiküsitluse, mitmendal kohal eesti keel tööriistana maailma keelte pingereas on, arvestades et keeli on kokku umbes kuus tuhat. Üle 62% protsendi vastanuist alahindas eesti keele positsiooni ta maailma keelte hulgas tagumise 3000 hulka. Hoiakud ei ole muutunud, koolides esinedes saan ma sama küsimuse peale ikka sellesarnaseid vastuseid.

Kui vaadata eesti keele tõhusust tööriistana objektiivselt, siis peaksime uhkust tundma. Kõnelejate arvult on eesti keel maailmas esimese 300 keele hulgas, kuid kasutuse ulatuselt tunduvalt eespool. Kui võtta riigikeele staatus kui oluline näitaja, mis tagab keelele kasutusvaldkondi, siis maailmas on ca 200 riiki ja riigikeelte arv ei erine sellest palju. Kuid Eesti keel on ka Euroopa liidu ametlik keel ja neid on 23. Euroopa ei ole küll kogu maailm, ÜRO ametlike keeltena lisanduks rahvusvahelise mõõtmega keelte loendisse veel kolm (hiina, vene, arabia), ja küllap on teiste maailmajagude regionaalorganisatsioonides veel rahvusvahelise mõõtmega keeli, kuid igal juhul on

rahvusvahelise mõõtmega keeli maailmas alla 50. Umbes samapalju on keeli, milles on võimalik omandada kõrgharidust.

Eesti keele tugevus tuleb aga veelgi selgemalt esile kui vaatame infotehnoloogia valdkonda. Speller on kontoritarkvara juurde saadaval ca 200 keele jaoks, kuid omakeelset Windowsit ja MS Office'it saavad kasutada vaid 35 maailma kõige võimsama keele kõnelejad, eestlased kaasa arvatud. Toimiv kõnesüntees on olemas vaid 25 keele jaoks, eesti keel kaasa arvatud. Seega eesti keele arendatus on tiipsemel, kuid kõnelejade hoiakud jäävad sellele mäekõrguselt alla.

Võtame kasvõi eestikeelse tarkvara kasutamise: ka rahvuslikult meelestatud inimestest kasutavad seda umbes pooled, tavaliste koolinoorte hulgas on kasutajaid vaid 10-15%, ning eesti koolides ja ülikoolides on tarkvara valdavalt ingliskeelne.

Asi iseenesest ei paneks muretsema, kui kasutuse muutmise oleks vaid raha või teadvustamatuse taga kinni. Aga ei. Eestlastest arvutikasutajate valdav enamik on eestikeelsele tarkvarale ülemineku vastu lausa põhimõtteliselt. Kui soomlane näeb infotehnoloogiat kui teretulnud võimalust soome keele positsiooni tugevdada, siis eestlane räägib, et inglise keel ongi arvuti keel ja pole mõtet siin eesti keelega jännata. Nii kasutavadki soomlased valdavalt soomekeelset kontoritarkvara eestlased ingliskeelset. Samas ei ole eestlaste hoiakul mingit ratsionaalset alust – eestikeelne tarkvara on sama funktsionaalne kui ingliskeelne ja sellega harjumiseks läheb vähem aega kui prügisorteerimisega harjumiseks. Ja kui räppida kõlbab eesti keeles, siis on ülimalt jabur, et tarkvara peab olema ingliskeelne.

Sellised on siis eestlaste hoiakud eesti keele kui tööriista suhtes. Teist tüüpi hoiakud keele suhtes on need, mis puudutavad keelt kui identiteedi osa. Võiks ju arvata, et keelekaitsemull on siin igati teretulnud, sest aitab inimestel oma keelt kalliks pidada ja selle pärast muret tunda. See aga omakorda tugevdab inimese rahvuslikku identiteeti. Tõesti, kui ajalehtedes hakkavad ilmuma pealkirjad, et tapke parem mind, kui et solgite mu emakeelt, siis annab see kahtlemata märku, kuivõrd tugevaks võib hingeline side keelega muutuda. Veidi veel ja mõni keelekaitsja ilmub pommivööga Päevale võrguväljaande toimetusse.

On selge, et midagi head eesti keelele sellisest üliemotsionaalsest kaitseseisundist ei tule. Nagu eelpool öeldud, annab see põhjust näägutada igäuhe kallal, kelle keelepruuk millegi poolest kirjakeele ideaalist erineb – kas on seal siis liigapalju moekaid inglise sõnu või on hääldus lodev või liigapalju pausitäreid. Igasugune ropendamine ilukirjanduse sildi all teeb samuti meie keelele häbi ja venelased ärgu parem üldse suud lahti tehku, sest nende keelekasutust kuulates tuleb lausa nutt peale.

Kui kellelgi tundub, et hea ongi, et eesti keel ja isamaalised väärtused jälle au sisse on tõusnud, siis võtku veelkord kätte “Mees, kes teadis ussisõnu” – hiievana Ülgase tegevuse destruktiivsed tagajärjed pühaduse kaitsel on seal väga värvikalt ja sugugi mitte liialdusega välja toodud. Võitlev konservatiivsus keele ja kultuuri põhiväärtuste nimel, kui see saab kultuuris jämeda otsa enda kätte, toob kaasa ainult mandumise. Tundub, et viimase paari aastaga ongi jäme ots eesti ühiskonnas tasapisi üha enam läinud kompromissitute hiievanade kätte ning on praegu võtmas juba üsnagi vastiku mulli mõõtu. Mida varem sellest õhk välja läheb seda parem meile kõigile.